

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีดั้งจากในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

The Development Model for Cultural Tourism Based on the Way of Life Surrounding the Nipa Palm in Yan Sue Community, Kantang District, Trang Province

จุติมา บุญมี^{1*}, พีรวิชญ์ สิงขลาคะ² และ อนุตตมา บุญมี³

Jutima Boonmee^{1}, Peravich Singkhala² and Anuttama Boonmee³*

¹สาขาการโรงแรมและการท่องเที่ยว วิทยาลัยการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จ. ตรัง 92150

¹Hotel and Tourism Department, College of Hospitality and Tourism, Rajamangala University of Technology
Srivijaya, Trang 92150, Thailand

²หลักสูตรการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพฯ 10250

²Hospitality Industry and Tourism Management Program, Kasem Bundit University, Bangkok 10250, Thailand

³งานสื่อสารองค์กร สำนักงานมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ จ. สงขลา 90000

³Corporate Communication Office of Thaksin University, Songkhla 90000, Thailand

Corresponding author: Email: peravich.singkhala@gmail.com

(Received: May 20; Reviser: August 30, 2024; Accepted: October 29, 2024)

Abstract: This study aimed to achieve two primary objectives: 1) to investigate the components of cultural tourism in the Yan Sue community, Kantang district, Trang province, and 2) to propose a model for cultural tourism development of the Way of Life Surrounding the Nipa Palm in the Yan Sue community, Kantang district, Trang province. This study employed a qualitative research approach, with data collected through in-depth interviews with key informants selected. Interviews were conducted with a total of 15 participants. The research findings revealed that 1) the Yan Sue community encompasses all four elements of cultural tourism based on the 4Hs model, which includes habitat, heritage, history, and handicrafts, and 2) the model for cultural tourism development of the Way of Life surrounding the Nipa Palm in Yan Sue community is known as the EPSL model. The model for the development of cultural tourism management of the Way of Life surrounding the Nipa Palm used the EPSL components in conjunction with the 4Hs of cultural tourism. This approach involved managing the environment to facilitate learning, emphasizing the active participation of stakeholders, and promoting storytelling and knowledge exchange about the Way of Life surrounding the Nipa Palm between tourists and the community.

Keywords: Development, cultural tourism, ways of Nipa palm

บทคัดย่อ: บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง และ 2) เสนอรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีดั้งจากในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์จนพบความอิ่มตัวของข้อมูลที่จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนย่านซื่อมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4Hs ครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ร่องรอยการอยู่อาศัย 2) ความเป็นแหล่งมรดก 3) ประวัติศาสตร์ และ

4) งานศิลปหัตถกรรม และ 2) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจากในชุมชนย่านซื่อ คือ รูปแบบ EPSL Model ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เชื่อมโยงการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจาก โดยนำองค์ประกอบ EPSL มาจัดการร่วมกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4Hs โดยจัดการด้านสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้เกิดการเล่าเรื่องราวและการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมวิถีต้นจากระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีต้นจาก

คำนำ

ประเทศไทยมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายกระจายไปในทุกพื้นที่ ซึ่งสามารถนำต้นทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้น มาส่งเสริมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) อย่างไรก็ตาม กลับพบว่า ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ยังพบปัญหาด้านการจัดการต้นทุนทางวัฒนธรรม จึงต้องเชื่อมโยงองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอาศัยรูปแบบการจัดการที่เหมาะสม เน้นการมีส่วนร่วมและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนเจ้าของพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (Ministry of Tourism and Sports, 2022)

ตังเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีการส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยเพราะมีต้นทุนทางวัฒนธรรมในด้านวิถีชีวิตของชุมชนที่ผูกพันเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ พบว่า ชุมชนยังขาดการจัดการเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสืบทอดให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ (Boonmee and Lakbanchong, 2020) เช่น ชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เป็นอีกหนึ่งชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดตรังที่มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถถ่ายทอดความเป็นท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นวิถีของชุมชนได้ (Phomnimitkul *et al.*, 2020) โดยชุมชนย่านซื่อตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำตรัง คำเรียกชื่อชุมชน ที่เรียกกันถึงปัจจุบันว่า “ย่านซื่อ”

เป็นคำเรียกที่มาจากบริเวณแม่น้ำที่ชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ มีลักษณะยาวตรงตลอดสาย ซึ่งคำว่าตรงในภาษาใต้ เรียกว่า “ซื่อ” ชุมชนมีลักษณะการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ในการทำเกษตรและประมงชายฝั่ง และมีต้นทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่น คือ ต้นจาก (Nipa palm) (Phetchit *et al.*, 2020) และต้นจากที่ชุมชนย่านซื่อจะมีลักษณะที่แตกต่างจากในพื้นที่อื่น คือ ใบจากจะมีความมันวาว สมบูรณ์ สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้อย่างสวยงาม ทำให้เป็นที่ต้องการของตลาด

ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาความพร้อมด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4Hs (Smith, 1996) ประกอบด้วย 1) ด้านร่องรอยการอยู่อาศัย (habitat) 2) ด้านความเป็นแหล่งมรดก (heritage) 3) ด้านประวัติศาสตร์ (history) และ 4) ด้านงานศิลปหัตถกรรม (handicrafts) เนื่องจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4Hs นี้ เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการศึกษาความพร้อมของพื้นที่ในการจัดการเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพในการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เรื่องราวในอดีตที่มีคุณค่า (Johansen and Mehmetoglu, 2011; Kinnares, 2021; Smith, 1996) โดยนำมาวิเคราะห์ร่วมกับทรัพยากรในชุมชนที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตลอดจนร่องรอยต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการความเป็นมาและความเจริญรุ่งเรืองที่ตกทอดถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดขององค์ประกอบในแต่ละด้านที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการเก็บข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร (document research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาเรื่องราวและภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิถีต้นจากของชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจากที่เหมาะสมกับชุมชน

ระยะเวลาในการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทบทวนเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมพ.ศ. 2567 ในพื้นที่ตำบลย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีต้นจากผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย ประกอบอาชีพปลูกและแปรรูปต้นจาก ผู้ประสานงานด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนที่สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ที่คัดเลือกเจาะจงแบบปรกติ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการรวบรวมข้อมูลเพื่อตีความ โดยกำหนดเกณฑ์ด้านความรู้และประสบการณ์ในงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีต้นจากมาแล้วมากกว่า 5 ปี สัมภาษณ์จนพบความอิ่มตัวของข้อมูลที่จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) โดยกำหนดประเด็นข้อคำถามไว้และสามารถเพิ่มเติมได้ภายหลัง หากพบข้อมูลที่มีความสำคัญต่อการวิจัย ซึ่งข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับความพร้อมด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4Hs ประกอบด้วย

1) ด้านร่องรอยการอยู่อาศัย (habitat) 2) ด้านความเป็นแหล่งมรดก (heritage) 3) ด้านประวัติศาสตร์ (history) และ 4) ด้านงานศิลปหัตถกรรม (handicrafts) โดยนำองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ทั้งนี้ได้นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาในคำสัมภาษณ์ และผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เพื่อให้กระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นไปตามคุณภาพและมาตรฐานสากล เลขที่การรับรอง IRB.2567.002/14

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้มี 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการทบทวนเอกสารจากงานวิจัย หนังสือ ตำรา ข้อมูลที่ได้มีการบันทึกไว้ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 สามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวิถีต้นจากในชุมชนย่านซื่อ 2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อทราบถึงข้อมูลองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ รวมถึงการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมร่วมกัน สอดคล้องกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบายปรากฏการณ์การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ใช้วิธีการอุปนัย (inductive method) โดยการตีความสร้างกรอบแนวคิดและแปลความหมายจากข้อมูลความจริงย่อย ๆ โดยวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากการบันทึกภาคสนาม สร้างความน่าเชื่อถือในแหล่งที่มาของข้อมูล โดยก่อนการวิเคราะห์ทำการตรวจสอบสามเส้า (triangulation technique) จากแบบสัมภาษณ์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่งในเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน ประกอบด้วย 3 แหล่ง คือ ด้านเวลา ด้านสถานที่ และด้านบุคคล เพื่อตรวจสอบว่าหากเก็บข้อมูลจากทั้ง 3 แหล่งที่มีความแตกต่างกัน ข้อมูลจะสอดคล้องกันหรือไม่ จากนั้นวิเคราะห์

สรุป และจัดกลุ่มข้อมูล (coding analysis) วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ให้ได้ข้อสรุป (conclusion)

ผลการศึกษา

1. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ผลการศึกษาด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ตามข้อสรุปที่ได้จากการทบทวนเอกสารและการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกัน โดยพบว่า ชุมชนย่านซื่อมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านร่องรอยการอยู่อาศัย 2) ด้านความเป็นแหล่งมรดก 3) ด้านประวัติศาสตร์ และ 4) ด้านงานศิลปหัตถกรรม ซึ่งในแต่ละด้าน สรุปได้ ดังนี้

1) ด้านร่องรอยชุมชนการอยู่อาศัย ดัง Figure 1 ชุมชนย่านซื่อมีพื้นที่ที่แสดงหลักฐานการสร้างถิ่นฐานของชุมชน มาอย่างยาวนานนับร้อยปี โดยชุมชนมีลักษณะการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ซึ่งเป็นแม่น้ำตรังยาวตลอดสาย ไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง ชุมชนจึงยึดอาชีพการปลูกจากบริเวณริมแม่น้ำ หรือบริเวณที่น้ำท่วมถึง ดัง Figure 2 เนื่องจากเป็นพืชที่ขึ้นได้ดีในบริเวณริมแม่น้ำแห่งนี้ และการดูแลรักษาก็ทำได้ง่าย แต่อาจจะมีผลลบบ้างในช่วงของการไปตัดต้นจากและนำมาแปรรูป ซึ่งต้องใช้ภูมิปัญญาและเทคนิควิธีการที่สืบทอดต่อกันมา และคำว่าย่านซื่อที่ใช้เรียกชื่อชุมชนนี้มาจากคำว่า บริเวณริมแม่น้ำนี้เป็นแนวตรง ซึ่งบอกลักษณะของแม่น้ำว่า ยาวตรงตลอดสาย ซึ่งภาษาใต้เรียกคำว่าตรง คือ ซื่อ

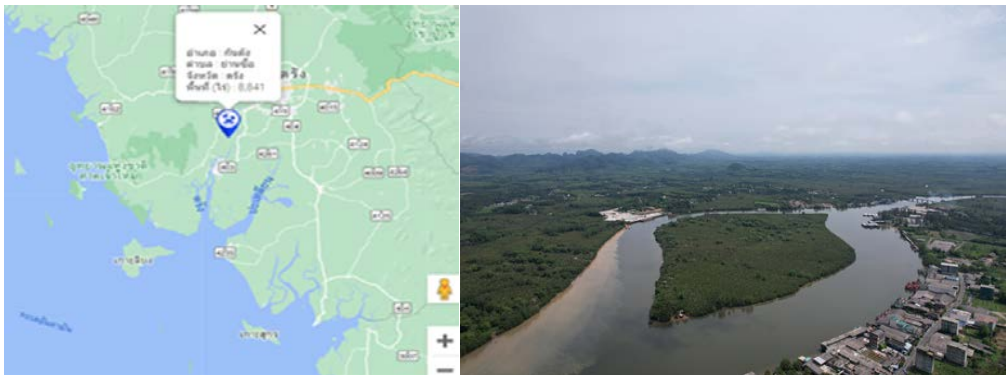

Figure 1. Images showing the location of the community

Figure 2. The Yan Sue community area, which is completely filled Nipa palm

“...คำว่าย่านซื่อ มาจากคนโบราณแต่ก่อนใช้เรียกลักษณะพื้นที่ตรงนี้ ชื่อ คือ ตรง เป็นแม่น้ำที่ตรงตลอดไปเลย...”

(15 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

“...ตั้งแต่เด็กมาเลย ก็เห็นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ของเราทำจาก ทำกันมานานมากแล้ว...”

(110 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

2) ด้านความเป็นแหล่งมรดก ชุมชนย่านซื่อ เป็นชุมชนที่อยู่ในอำเภอกันตัง ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยในอดีตเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีความรุ่งเรืองทั้งทางเรือ ทางรถไฟ และเป็นชุมชนที่ตั้งเมืองเก่า มีตึกกรมบ้านช่อง ที่แสดงถึงสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่ผสมผสาน

ทั้งวัฒนธรรมไทย จีน และตะวันตกกระจายอยู่ทั่วเมือง ดัง Figure 3 และในอดีตเมืองกันตัง คือ เมืองเก่าของจังหวัดตรัง ก่อนจะย้ายไปตั้งเมืองที่ทับเที่ยง ปัจจุบันจึงยังคงเห็นความเจริญรุ่งเรืองในอดีตที่เป็นหลักรฐานมอไว้เป็นมรดกให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

“...แต่ก่อนที่นี่เป็นเมืองที่คึกคักมาก จนมีคำพูดเล่ากันว่าหัวเรือกับหัวรถไฟมาถึงพร้อมกัน...”

(17 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

“...ถ้าสังเกตดี ๆ นะ จะเห็นตึกกรมบ้านช่องในรูปแบบทั้งไทย จีน ตะวันตกผสมผสานกันไป...”

(111 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

Figure 3. Images showing the old architecture in Kantang city

3) ด้านความเป็นประวัติศาสตร์ ชุมชนย่านซื่อ ตั้งอยู่ในอำเภอกันตัง ซึ่งมีเรื่องราวสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นเมืองท่าค้าขายในอดีต เห็นได้จากร่องรอยของความเจริญและหลักฐานต่างๆ ที่มีมาอย่างยาวนานนับร้อยปี โดยในอดีตเมืองกันตังนับว่าเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงในด้านการขนส่งสินค้าทางเรือจากต่างประเทศ มีการเดินทางของผู้คนจากเมืองสำคัญต่าง ๆ เกิดการแลกเปลี่ยน

วัฒนธรรม กันตังจึงเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน โดยสถานที่สำคัญที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น สถานีรถไฟกันตัง พิพิธภัณฑ์พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ยางพาราต้นแรกของประเทศไทย ซึ่งชุมชนย่านซื่อตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำตรัง ซึ่งในอดีตเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์ในการเดินทางสัญจรและการตั้งเมือง ชุมชนย่านซื่อจึงนับว่าเป็นหมู่บ้านโบราณที่สำคัญบริเวณริมแม่น้ำตรัง

“...ตรงแม่น้ำสายนี้ในอดีตมีเรือวิ่งผ่านไปมาตลอด ชุมชนก็จะคึกคักหน่อย...”

(13 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

“...ถ้ามากันตั้ง และไปที่สถานี ดันยาง พิพิธภัณฑท์ก็จะรู้เลยว่าแต่ก่อนเป็นอย่างไร ในอดีตที่นี่เจริญมาก...”

(111 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

4) ด้านงานศิลปหัตถกรรมที่ชุมชนย่านซื่อ มีงานศิลปะที่ทำด้วยมือที่โดดเด่น โดยเฉพาะ การแปรรูปงานจักสานจากต้นจาก ซึ่งมีขั้นตอน ในการทำที่สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่าง ยาวนาน ดัง Figure 4 งานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ดิหมา และเสวียนหม้อ โดยดิหมา คือ ภาชนะ ตักน้ำ ทำหน้าที่เหมือนถังน้ำและขันน้ำ ส่วนเสวียน หม้อ หรือ ถาดรองหม้อมีลักษณะพิเศษที่เป็น

เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อใช้สอยในครัวเรือนเป็นที่ รองหม้อใส่ผลไม้และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น ปัจจุบันภูมิปัญญาเหล่านี้ กำลังจะสูญหาย เพราะ ไม่มีคนรุ่นหลังสืบทอด ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะมีส่วนสำคัญที่ช่วยรักษาภูมิปัญญานี้ไว้ โดยให้คน รุ่นหลังได้เห็นความสำคัญ และช่วยกันอนุรักษ์ผ่าน การเรียนรู้และตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญ ของงานหัตถกรรมนี้

“...ดิหมานี้จะเอาไปมาสาน ส่วนเสวียนหม้อจะใช้ก้าน...”

(18 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

“...วัสดุในชุมชนเรามีมากมาย แต่เราต้องมีฝีมือ และเข้าใจเทคนิคในการทำ...”

(114 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

Figure 4. Steps to make a products from Nipa palm

2. รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถี ตันจากในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ผลการศึกษานำเสนอรูปแบบ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีตันจาก ในชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง โดยรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ จากการวิเคราะห์ร่วมกันของชุมชนในการสำรวจ

ทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมผ่านลักษณะ ที่เป็นจุดเด่นของชุมชนประกอบกับองค์ประกอบ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดัง Figure 5 โดยใช้ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรม เชื่อมโยง ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่บอกเล่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ผูกพันกับวิถีอาชีพการทำจาก

Figure 5. Participation for activities design of cultural tourism from Nipa palm

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีความโดดเด่นในด้านการศิลปหัตถกรรม เนื่องจากเป็นแหล่งการทำงานจักสานและแปรรูปส่วนต่าง ๆ ของต้นจากที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เนื่องจากที่ชุมชนย่านซื่อมีต้นจากขึ้นเป็นจำนวนมากในพื้นที่ โดยชุมชนจะเข้าไปตัดส่วนต่าง ๆ ของต้นจาก เมื่อได้ต้นจากมาแล้วจะนำมาทำความสะอาด แล้วเลือกส่วนที่จะใช้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งส่วนต่าง ๆ ของต้นจากนั้น ต้องทำในขณะที่ส่วนต่าง ๆ ยังสดอยู่เพื่อง่ายต่อการขึ้นรูปทรงแล้วจึงค่อยนำไปตากแห้งต่อ สมาชิกในชุมชนสามารถนำส่วนประกอบต่าง ๆ ของต้นจากมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ได้ทุกส่วนเริ่มจาก ใบจาก โดยส่วนใบที่แก่ สามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นตับจากมุงหลังคาบ้าน นอกจากนั้นใบที่แก่ยังใช้ห่อขนมจาก ยอดจาก ใช้ทำใบห่อยาสูบ ทำติ๋มตักน้ำ ทำที่ใส่ของ ทำเสวียนหม้อ ลูกจาก ทำน้ำหวาน น้ำตาลจาก หวาก (เหล้าพื้นบ้าน) น้ำส้มสายชู ลูกจากเชื่อมอบแห้ง และแยม เป็นต้น ทั้งนี้ ยังสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ และนำไปตกต่งสถานที่ซึ่งมีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับ 3 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านร่องรอยการอยู่อาศัย ด้านความเป็นแหล่งมรดกและด้านประวัติศาสตร์ โดยพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรม เน้นการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตการทำจากของชุมชน พร้อมบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ซึ่งลักษณะของการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน คือ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจากย่านซื่อเชื่อมโยงเส้นทางประวัติศาสตร์ของเมืองกันตัง โดยกิจกรรมท่องเที่ยวหลัก ๆ ประกอบด้วย เล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน เชื่อมโยงกับการเป็นเมืองท่าของกันตัง ชมและเรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์ต้นจาก รับประทานอาหารท้องถิ่น ซึ่งวัตถุดิบได้จากแม่น้ำตรัง พร้อมกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากต้นจากที่ผลิตในชุมชน ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เพิ่มขึ้นได้อีกทางหนึ่ง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 86.66 เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจากในชุมชนย่านซื่อที่ได้จากการศึกษาเน้นกระบวนการจัดการที่เชื่อมโยงกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4Hs ทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพควบคู่กับแนวทางตามรูปแบบ EPSL model ดัง Figure 6

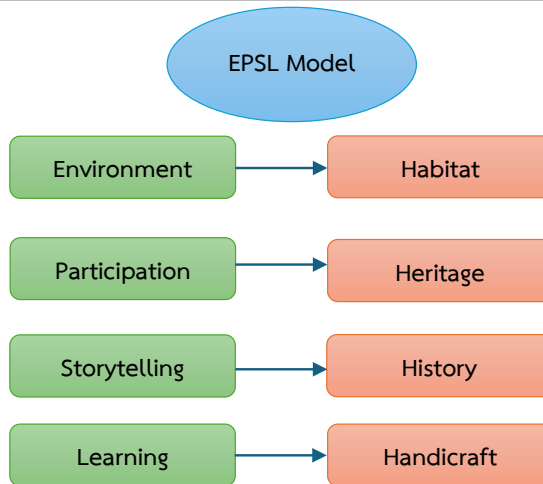

Figure 6. EPSL model for cultural tourism of Yan Sue community

จากภาพ Figure 6 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทาง EPSL model ประกอบด้วย การออกแบบสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (E=environment) เชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ (habitat) การทำงานร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ยกกระดับให้เป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมในอนาคต ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ถ่ายทอดสานต่อ คงไว้จากรุ่นสู่รุ่น (P=participation) เชื่อมโยงกับความเป็นแหล่งมรดก (heritage) การออกแบบเรื่องราว สร้างเรื่องเล่า (S=storytelling) เชื่อมโยงกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ (history) และการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาในงานจักสานจากของชุมชน (L=learning) เชื่อมโยงอาชีพและความยั่งยืนทางภูมิปัญญา ด้านงานศิลปหัตถกรรม (handicraft) ซึ่งชุมชนสามารถนำวิธีการจัดการที่กล่าวถึงไปปรับใช้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดความเหมาะสม

โดยเชื่อมโยง องค์ประกอบ EPSL ร่วมกับ องค์ประกอบ 4Hs เข้าด้วยกัน และนำมาจัดการให้เกิดกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น หากนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาเที่ยวในรูปแบบเชิงนิเวศ สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่มีของชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ระบบนิเวศของป่าจากในชุมชน เรียนรู้กระบวนการปลูกที่สอดคล้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม หรือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม โดยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้การทำงานหัตถกรรมจักสานของชุมชน โดยเฉพาะการทำติหมา ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยกให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงของชุมชน ดัง Figure 7 ซึ่งเป็นงานจักสานที่มีความโดดเด่น นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และฝึกทำ ทำให้เกิดประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมร่วมกันกับชุมชน

Figure 7. Timba made from Nipa palm

ซึ่งการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนย่านชื้อ ยังสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ประกอบการ นำเที่ยวที่ให้ข้อมูลถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถิต้นจากของชุมชนย่านชื้อว่า ปัจจุบันเมื่อนำนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม กิจกรรมการทำผลิตภัณฑ์ต้นจากมีค่อนข้างน้อย นอกจากนี้จะมี

การนัดหมายมาล่วงหน้า ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนรุ่นหลังไม่ได้สืบทอดต่อและไม่มีความเข้าใจวิธีการทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้ที่จะสามารถทำผลิตภัณฑ์ได้ ต้องผ่านการเรียนรู้และฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจากผู้มีความรู้และประสบการณ์ ดังตัวอย่างข้อมูลการสัมภาษณ์

“...เสียดายนะ ที่ย่านชื้อ นำมาเที่ยวมาก นักท่องเที่ยวชอบ แต่หลัง ๆ มาไม่ค่อยเห็นใครทำจากแล้ว...”

(I1 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

“...มีนักท่องเที่ยวติดต่อนำมา อยากชมการทำจาก แต่เราก็ไม่รู้ว่าจะประสานใครเหมือนกัน...”

(I2 นามสมมติ, 2567, พฤษภาคม, สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถิต้นจากตามแนวทาง EPSL model เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงควรมีการจัดการและวางแผนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยการกระตุ้นและทำให้คนรุ่นหลังตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณค่าภูมิปัญญาวิถิต้นจากของชุมชน โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสม

วิจารณ์

1. ชุมชนมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนย่านชื้อ อาเภอกันตัง จังหวัดตรัง ครอบคลุมทั้ง 4 ด้านทั้ง 1) ด้านร่องรอยการอยู่อาศัย

2) ด้านความเป็นแหล่งมรดก 3) ด้านประวัติศาสตร์ และ 4) ด้านงานศิลปหัตถกรรม ซึ่งชุมชนย่านชื้อมีความโดดเด่นมากที่สุดในด้านงานศิลปหัตถกรรม สอดคล้องกับ Johansen and Mehmetoglu (2011) Kinnaree (2021) และ Smith (1996) ที่สรุปให้เห็นถึงข้อค้นพบของการศึกษาตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เมื่อนำไปศึกษาแล้ว จะพบความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และในแต่ละพื้นที่จะมีองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งแตกต่างกับข้อค้นพบที่ได้ของ Johansen and Mehmetoglu (2011) ที่พบว่าร่องรอยของที่อยู่อาศัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเชื่อมโยงสู่ถิ่นที่อยู่อาศัยหรือความเป็นชุมชนนั้น ๆ เหตุที่

ข้อค้นพบแตกต่างกันเพราะชุมชนย่านชื้อเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชุมชนหนึ่งในอำเภอกันตังมีความโดดเด่นในด้านร่องรอยของที่อยู่อาศัยจึงให้ความสำคัญไปยังตัวเมืองกันตังที่เป็นเมืองใหญ่มากกว่า ในขณะที่ชุมชนย่านชื้อจะมีความสำคัญในเรื่องการทำจาก หรือวิถีอาชีพจากค่อนข้างมาก ข้อค้นพบจึงให้ความสำคัญไปตามลักษณะของพื้นที่และอาชีพความเป็นอยู่ของชุมชน

2. รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจากในชุมชนย่านชื้อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เน้นการออกแบบให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เรียนรู้วิถีต้นจากในชุมชนย่านชื้อ ทั้งนี้ยังสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเมืองเก่าในอดีตของอำเภอกันตัง เช่น สถานีรถไฟกันตัง ท่าเรือกันตัง พิพิธภัณฑ์พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ยางพาราต้นแรกของประเทศไทย ย่านเมืองเก่า ซึ่งเป็นกลุ่มอาคารที่ผสมผสานวัฒนธรรมไทยจีนตะวันตก โดยพัฒนาให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ การเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน เชื่อมโยงกับการเป็นเมืองท่าของกันตัง ชมและเรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์จากต้นจาก รับประทานอาหารท้องถิ่นซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาได้จากแม่น้ำตรัง พร้อมกับเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากต้นจากที่ผลิตในชุมชน ผ่านกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวตามรูปแบบ EPSL model ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับร่องรอยการอยู่อาศัย ความเป็นแหล่งมรดก ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชนย่านชื้อ และงานศิลปหัตถกรรมที่โดดเด่นซึ่งมาจากวิถีชีวิตของชุมชน โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มาจัดการร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย และการเรียนรู้เพื่อที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมวิถีจากของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Cheablm and Chanklap (2020) และ Ninsa-nguandechea (2018) ที่สรุปให้เห็นถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมี

วิธีการในการให้ความรู้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่า โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าให้สินค้า ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเชื่อมโยงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ทำให้ชุมชนสามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาต่าง ๆ ไว้ได้อย่างยั่งยืน และยั่งยืนสอดคล้องกับ Kinnares (2021) ที่อธิบายให้เห็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบูรณาการ ซึ่งหมายถึง บ้าน วัด โรงเรียน เชื่อมโยงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีของชุมชน นอกจากนี้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะยั่งยืนได้ ต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อยกระดับและพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามวิถีของชุมชนต่อไป ดังที่ Dokmai and Ampailapsuk (2022) และ Ministry of Tourism and Sports (2020) สรุปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า นอกจากจะเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังช่วยในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไป

สรุป

การศึกษานี้ ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีต้นจากในชุมชนย่านชื้อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดเรื่องราวและการสร้างประสบการณ์ โดยสามารถออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สามารถกระจายรายได้ในชุมชน ทั้งนี้ยังให้ความสำคัญกับการออกแบบสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการสัมผัสประสบการณ์ สามารถเพิ่มคุณค่าและมูลค่า โดยที่ชุมชนยังคงรักษาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่สำคัญ พร้อม ๆ

กับถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป โดยนำเสนอผ่าน การเล่าเรื่องราวและการเรียนรู้ร่วมกัน รวมไปถึงการเพิ่ม ช่องทางในการสื่อสารจากสื่อประชาสัมพันธ์ จากการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรม การท่องเที่ยว ล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยให้วิถีอาชีพ ด้านจากยังคงอยู่คู่ชุมชนไปสู่คนรุ่นหลังอีกนานเท่านาน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย งบประมาณรายได้ ประจำปี พ.ศ. 2567

เอกสารอ้างอิง

- Boonmee, J. and T. Lakbanchong. 2020. The strategy for community-based tourism development in Trang province. pp. 510-519. In: Proceedings of 6th National Conference on Tourism 2020: New Normal Tourism to Drive Local Economy. Ubon Rachathani University, Ubon Rachathani. (in Thai)
- Cheablam, O. and B. Chanklap. 2020. Sustainable Nipa palm (*Nypa fruticans* Wurmb.) product utilization in Thailand. Scientifica 2020: 3856203, doi: 10.1155/2020/3856203.
- Dokmai, A. and S. Ampailapsuk. 2022. Designing cultural heritage tourism trail on OTOP Nawatwithi sustainable Noen Kham community, Noen Kham subdistrict, Noen Kham district, Chai Nat province. Journal of Community Development and Life Quality 10(3): 263 -272. (in Thai)
- Johansen, T. E. and M. Mehmetoglu. 2011. Indigenous tourism from a visitor's perspective: An empirical examination of Valene L. Smith's 4Hs at a Sami festival in Norway. Journal of Heritage Tourism 6(2): 129-141.
- Kinnarees, P. 2021. Development of participatory waste management model in the cultural tourism of Wat Mahathat community Nakhon Phanom province. Journal of Community Development and Life Quality 9(3): 366 -376. (in Thai)
- Ministry of Tourism and Sports. 2020. Tourism Economic Review. Ministry of Tourism and Sports, Bangkok. 68 p. (in Thai)
- Ministry of Tourism and Sports. 2022. Thai Tourism Towards Sustainability. Bangkok. 50 p. (in Thai)
- Ninsa-nguandecha, J. 2018. Guidelines for cultural tourism management with a cooperation of Trang tourism partnership: A case study of vegetarian tradition in Kew Ong Yeah Shrine, Trang province. Research report. University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok. 191 p. (in Thai)
- Phetchit, J., S. Buakhao, R. Unjan, R. Chuaymung and N. Thammachot. 2020. The opinion of the Nipa palm farmer in Wang Won sub district, Kan Tang district, Trang province. Journal of Science and Technology Songkhla Rajabhat University 1(1): 33-44. (in Thai)
- Phomnimitkul, K., T. Putjorn and T. Vechpong. 2020. The culture management of the second-tier provinces to support local experience-based tourism under the LINK Project. Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University 12(1): 200-226. (in Thai)

Smith, V. 1996. Indigenous tourism: The four
Hs. pp. 283-307 In: R.W. Butler and
T.D. Hinch (eds.), Tourism and
Indigenous Peoples International
Thomson Business Press, Toronto.
